

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτιστική Διαχείριση: Τάσεις Ομοιογενοποίησης και Διαφοροποίησης

Της Δρος Όλγας ΤΣΑΚΗΡΙΔΗ - ΘΕΟΦΑΝΙΔΗ
Επιστημ. Συνεργάτ. Παντείου Π.Κ.Π.Ε

Εισαγωγικά

Το έργο «Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» είναι γνωστό. Αναδιπλώνοντας την ιστορία του, ανάμεσα στις κεντρικές φιγούρες του μυθιστορήματος βρίσκουμε σε αυτό έναν «ξένο», τον Τζών. Ένα «ξένο» που δεν είναι αποδεκτός από την Κοινότητα του χωριού. Η φίλια του, όμως, με τον Ζορμπά, τον κεντρικό ήρωα της αφήγησης, και κυρίως η «μύησή» του από αυτόν στις αξίες της κοινότητας, τον φέρνει ολοένα και πιο κοντά. Όταν μάλιστα μαθαίνει να χορεύει, όπως οι άλλοι, μετέχοντας ταυτόχρονα και στις αξίες γύρω από τη ζωή που πίστευε ο Ζορμπάς, παύει να θεωρείται «ξένος». Γίνεται μέρος της κοινότητας. Ταυτόχρονα, αποσύρονται και οι φραγμοί του κοινωνικού του αποκλεισμού.

Αυτά τα λίγα στοιχεία σχετικά με το έργο «Ζορμπάς» -μπορεί να βρει κανείς άπειρα παραδείγματα όχι μόνο στην ελληνική αλλά και τη διεθνή λογοτεχνία- τα ανέφερα για να επισημάνω δύο βασικά θέματα: η έννοια της ταυτότητας, η πρόσληψη του «ξένου» δεν είναι θέματα που μας απασχολούν μόνο σήμερα. Ξαναέρχονται όμως έντονα στο προσκήνιο των θεμάτων του άμεσου ενδιαφέροντος εξ αιτίας μίας σειράς από γεγονότα: η κατάρρευση του «ανατολικού» κόσμου, η εμφάνιση εθνικιστικών κινημάτων, η παγκοσμιοποίηση και ειδικότερα η πίεση που υφίστανται σήμερα οι κοινωνίες από την παγκοσμιοποιημένη μαζική κουλτούρα (global mass culture), η προσπάθεια της Ευρώπης να συγκροτήσει την ταυτότητά της και άλλα. Το δεύτερο σημαντικό, το οποίο θα ήθελα να αναφέρω με αφορμή το παράδειγμα, είναι πως ο «κοινωνικός αποκλεισμός» εμπεριέχει σε εξαιρετικά σημαντικό ποσοστό την πολιτισμική διάσταση. Ίσως κάθε «κοινωνικός αποκλεισμός» είναι πρωτίστως «πολιτισμικός»¹, με την έννοια

1. Ο προβληματισμός σχετικά με την πολιτισμική διάσταση του «κοινωνικού αποκλεισμού» έχει αναπτυχθεί από τη συγγραφέα του παρόντος άρθρου στην εργασία της που παρουσίασε στο επιστημονικό συνέδριο «Κοινωνία των 2/3» που διοργάνωσε το Πάντειο Πανεπιστήμιο (1997) με τίτλο: «Από την πολιτισμική στη διαπολιτισμική διαχείριση για την καιαπολέμηση του «πολιτισμικού» αποκλεισμού: οι περιπτώσεις των Τσιγγάνων και των Πομάκων».

πως για διάφορους κάθε φορά λόγους ούτε η αποκλεισμένη ομάδα είναι δυνατόν να μετέχει (ή αν θέλουμε ένα περισσότερο «διαχειριστικό» όρο: να «καταναλώνει») στα πολιτισμικά αγαθά της περιβάλλουσας κοινωνίας, αλλά ούτε και η περιβάλλουσα κοινωνία γνωρίζει την πολιτισμική ταυτότητα των ομάδων αυτών. Το αποτέλεσμα είναι πως γίνεται περισσότερο επιρρεπής στις κάθε είδους κατασκευές, όπως: είναι «απροσάρμοστοι» κ.λ.. Το περίεργο είναι πως κατ' αυτόν τον τρόπο αντιδρούν ακόμη και οι κοινωνίες που έχουν οι ίδιες βιώσει παρόμοιες εμπειρίες (όπως για παράδειγμα εμείς οι Έλληνες, κυρίως της διασποράς).

Επομένως, ένα στοιχείο της μεταμοντέρνας πολιτισμικής πολιτικής-διαχείρισης (post modern cultural policy) είναι η στροφή από την οικονομική προς την πολιτισμική διάσταση του θέματος. Σήμερα δηλαδή ολοένα και περισσότερο επιζητούμε την επίλυση των διαφορών που ενδεχόμενα προξενεί η πολυπολιτισμικότητα των κοινωνιών όχι μόνο με αφετηρία την οικονομία (εξεύρεση εργασίας) αλλά και με αφετηρία στον πολιτισμό².

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι να παρουσιάσει συνοπτικά τις τάσεις διαφοροποίησης και ομοιογενοποίησης που παρουσιάζονται στο επίπεδο της διαχείρισης της τοπικής κουλτούρας από τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καθώς και τις προσπάθειες που γίνονται από τους ίδιους φορείς με αφετηρία τον πολιτισμό, προκειμένου ν' αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας των τοπικών κοινωνιών. Βέβαια, θα πρέπει από την αρχή να πούμε, πως τα στοιχεία αυτά αποτελούν ενδείξεις και πως εάν θέλουμε στο μέλλον να διαμορφώσουμε μια περισσότερο ολοκληρωμένη άποψη πάνω σ' αυτά τα θέματα, θα χρειαστεί περισσότερη συστηματική έρευνα και μελέτη.

1. Οι σημασιολογικές διαστάσεις των εννοιών. Η πολιτιστική διαχείριση και χάραξη πολιτικής από την Τοπική Αυτοδιοίκηση

Είναι γνωστό, πως ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (α' βαθμός) έχει αναπτυχθεί έτσι, ώστε να συμμετέχει στον τοπικό -και κατά συνέπεια στο γενικότερο- αναπτυξιακό σχεδιασμό. Είναι σε θέση να ιδρύει τοπικούς φορείς, είτε ως Ν.Π.Δ.Δ. είτε ως Ν.Π.Ι.Δ., που εφαρμόζουν την τοπική αναπτυξιακή, και όχι μόνο, πολιτική της. Αυτή, βέβαια, είναι μια εικόνα της ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποφορτισμένης από αρκετά αρνητικά σημεία που τη χαρακτηρίζουν και αποτελούν προβλήματα σε μακροχρόνια βάση. Μερικά από τα σημαντικότερα: η αποκέντρωση και κυρίως η «αποσυγκέντρωση» αρμοδιοτήτων από μέρους της κεντρικής διοίκησης και η έλλειψη οικονομικών και ανθρώπινων πόρων.

Θεσμικά, όμως, αλλά και ουσιαστικά η Τοπική Αυτοδιοίκηση ως «ο αρμόδιος θεσμός για τη μέριμνα των τοπικών υποθέσεων» ενεργοποιείται μεταξύ άλλων και στον

2. Αναφέρω εδώ ορισμένες εργασίες που έχουν γραφεί σχετικά, όπως την συλλογή άρθρων με τίτλο Culture, Globalization and the World System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity σε επιμέλεια του Anthony King, την μελέτη του Κ. Βρύζα με τίτλο Παγκόσμια Επικοινωνία και Πολιτισμικές Ταυτότητες, του Δ. Χαραλάμπη με τίτλο Παγκοσμιοποίηση και Δημοκρατία, του Β. Φιοραβάντε Κοινωνική Αισθητική και Διαπολιτισμικότητα, του Γ. Ανδρεάδη Πολιτιστικός Ιμπεριαλισμός και Εθνική Ταυτότητα κ.ά..

τομέα του πολιτισμού³. Η ενεργοποίησή της αυτή δεν είναι πανελλαδικά όμοια, διότι το μέγεθος, η ένταση και η ποιότητα της εξαρτώνται από παράγοντες όπως:

- Το μέγεθος και η ποιότητα των πολιτισμικών στοιχείων της περιοχής (Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Παράδοση).

- Η ύπαρξη αποτελεσματικών και κατάλληλα εκπαιδευμένων πολιτιστικών στελεχών που θα ασχοληθούν συστηματικά για την αξιοποίηση αυτών των στοιχείων.

- Η επάρκεια οικονομικών πόρων για την περιοχή και το Δήμο (επιχειρήσεις που προσφέρονται για χορηγικές δραστηριότητες, ευεργέτες, ποσοστό ευημερίας των πολιτών)⁴.

Η συσσωρευμένη εμπειρία που έχει δημιουργηθεί στον τομέα αυτόν ανεπιφύλακτα μας οδηγεί στη διατύπωση της θέσης, πως η Τοπική Αυτοδιοίκηση πλέον, εάν αξιοποιήσει τις προϋποθέσεις που της παρέχονται για ανάπτυξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Κράτος, θα έχει καθοριστικό πολιτισμικό ρόλο. Η παρέμβαση αυτή καθορίζεται από τη χάραξη τοπικής πολιτιστικής πολιτικής στο πλαίσιο της επίτευξης μίας ισόροπης ανάπτυξης (με ιδεολογικό άξονα, ο οποίος έχει υιοθετηθεί από όλους τους Δήμους και Κοινότητες της χώρας, την «αιφόρο» ανάπτυξη) που εκφράζεται και υλοποιείται μέσα από τους δημοτικούς ή διαδημοτικούς φορείς.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση δηλαδή έχει αναδειχθεί⁵ σε πρωταγωνιστικό φορέα σχετικά με τη διαχείριση της τοπικής κουλτούρας, εφ' όσον διαθέτει:

α. Τα μέσα ενίσχυσης των τοπικών ιδιωτικών πρωτοβουλιών (όπου είναι δυνατόν ν' αναπτυχθεί συνεργασία), και

β. Ιδικούς της πολιτιστικούς φορείς (πνευματικά κέντρα κ.ά.).

Συνεχίζεται...

3. Βλ. το Π.Δ. 323/89 και όπως τροποποιήθηκε από το Π.Δ. 410/95, καθώς και τους Ν. 2218 και 2240/94 (άρθρο 41). Ακόμη, αντίστοιχες πληροφορίες σχετικά με το θεσμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τις αρμοδιότητές της από τις μελέτες του Καθηγητή Κ. ΓΕ. Αθανασόπουλου, Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Αθήνα, 1998, της Ε. Μπέσιλα-Βήκα, Το Συνταγματικό Πλαίσιο του Θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 1995.

4. Σχετικά με την πολιτιστική πολιτική της Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Ο. Τσακνρίδη, Οργάνωση και Διοίκηση των Εθνικών Πολιτισμικών Πόρων και Εκδηλώσεων. Συμβολή στη θεμελίωση μιας σύγχρονης πολιτισμικής πολιτικής 1996. Διδακτορική Διαιριβή.

5. Η σύγχρονη δραστηριότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα θέματα του πολιτισμού περιλαμβάνει:

Ανάπτυξη του χώρου του θεάματος (κινηματογράφοι, κινηματογραφικές λέσχες, δημοτικά θέατρα, ΔΗΠΕΘΕ).

Ανάπτυξη εκδηλώσεων θέασης και ακροάματος (δημοπικές ορχήστρες, δημοπικές χορωδίες, μουσικές εκδηλώσεις, εκθέσεις έργων τέχνης κ.ά.).

Ανάπτυξη της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και παιδείας (ωδεία, σχολές χορού, εικαστικά εργαστήρια, θεατρικά εργαστήρια κ.ά.).

Διατήρηση και προβολή της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς (εργαστήρια λαϊκής τέχνης, παραδοσιακά χορευτικά σχήματα, εκμάθηση λαϊκών μουσικών οργάνων, εργαστήρια βυζαντινής αγιογραφίας, αποκαταστάσεις παλαιών κτιρίων ή/και οικιστικών συνόλων κ.ά.).

Υποστήριξη και καλλιέργεια της πνευματικής κίνησης (βιβλιοθήκες, αρχεία, διαλέξεις, εκδοπικές δραστηριότητες, έρευνες κ.ά.).

Υποστήριξη ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής (χώροι νεολαίας, αθλητικοί αγώνες, αθλοπαιδιές, εκδρομές, παιδικές κατασκηνώσεις κ.ά.).

Ανάπτυξη διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων και προβολή της ταυτότητας διαφορετικών κοινωνικών ομάδων ως προς την εθνότητα, το θρήσκευμα, κ.ά..

Παρεμβάσεις βελτίωσης στον αστικό ιστό (πεζοδρομήσεις, διαμόρφωση χώρων πρασίνου κ.ά.) που έχουν ως σκοπό τη διευκόλυνση των πολιτών, την ανάπτυξη στους διαμορφωμένους χώρους δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας και γενικότερα την αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης στην πόλη.